

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

יתרו

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
ובן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימייל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש

באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש

דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית

Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית

Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית

Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית

Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית

Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון באר האמונה
Mechon Beer Emunah ארה"ב:
1630 50th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
כל הזכויות שמורות להמכון © 2025

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת יתרו

אמונה

ב את כל הדברים האלה לאמור - גם ה'דיבור' והדין הוא 'אמירה' ולטובה

התחדשות

ו ביום הזה באו מדבר סיני - תתחדש כנשר נעורכי

גדרים וסייגים

ז ויעמדו מרחוק - גדרים וסייגים להרחיק את האדם מן העבירה

חינוך

י ותגיד לבני ישראל - כמה יסודות בדרכי החינוך

הכרת הטוב

יג הכרת הטוב - מעלת וחשיבות הכרת הטוב למטיביו

שבת קבלת התורה

טו בקבלת תורה מסיני - שבת קבלת התורה

'וידבר אלוקים וכו' לאמר אנכי ה' אלוקיך' (כ א-ב), דהנה כתיב (ויקרא כב לא) 'ושמרתם את מצותי ועשיתם אותם', ודרשו רז"ל (סנהדרין טז:) ועשיתם אִתָּם כתיב, פירוש שעל ידי הזדככות החומריות שהיה קודם מתן תורה, ואח"כ קבלו התורה, על ידי זה זכו ישראל עם קדוש שכל העולמות עליונים ותחתונים מתנהגים רק על ידי ישראל, ומשפיעים שפע בכל העולמות על ידי התעוררות תורה, ומצות ומעשים טובים. היינו, על ידי מצות צדקה שגומלים חסד, מעוררים מדת החסד על כנסת ישראל, היינו שפע וחיות בכל הנבראים. ועל ידי שמשברים כל המדות רעות ותאות רעות, משברים ומכניעים הסטרא אחרא עד גמירא. והכלל, שבחינת מלוכה בהתנהגות העולם תלוי בישראל, מחמת התורה ומצות שקבלו ישראל עם קדוש.

וזהו 'רצה הקב"ה לזכות את ישראל' (מכות פ"ג מט"ז), להיות המלוכה בידם - להנהיג כל העולמות, לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר (ישעיה מב כא) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה, כדי 'ויאדיר' - שהוא לשון מלוכה, פירוש כדי שהמלוכה יהיה בידם, ואז הוא ה' צלך, כמו שכתוב במדרש (מובא בעבודת הקודש ח"ב פט"ז) כמו שהצל הזה כשאתה שוחק הוא שוחק כנגדך, וכשאתה בוכה הוא בוכה כנגדך, כך הוא הבורא עולמים ב"ה וב"ש, כמו שישראל עם קדוש רוצים, הבורא ית"ש עושה, והבורא ב"ה כביכול מדומה לכנסת ישראל.

ועל בחינה זו מרמז תיבת 'אנכי', נוטריקון אני כ', אות כ' מרמז על הדמיון, פירוש אני כביכול מדומה לכנסת ישראל. וזהו וידבר אלוקים וכו' לאמר להם אנכי, שאני כביכול מדומה להם. היינו כל מה שהם רוצים אני עושה, כשהם רוצים להשפיע חסד על ידי תורה ומעשים טובים, אני משפיע להם חסד. וכשהם רוצים להשפיע בחינת גבורה על שונאי ישראל ולהשפיל ולהכניע הסטרא אחרא אני משפיל ומכניע אותם.

(בת עין, פרשת יתרו ד"ה וידבר אלוקים)

פרשת יתרו

את כל הדברים האלה לאמור - גם ה'דיבור' והדין הוא 'אמירה' ולטובה

בפרשתן (יש ב), 'ויחן שם ישראל נגד ההר', וברש"י, 'נגד ההר - למזרחו, וכל מקום שאתה מוצא נגד, פנים למזרח'. וביאר הרה"ק ה'תולדות אדם' מאוסטרובה זי"ע (לשבועות ד"ה ויחן) שרש"י בא לרמוז לנו כלל גדול, לכל מי שהולך חשבים ואין נוגה לו, ובכל מקום שהוא פונה מוצא רק 'נגד', הכל הולך כנגדו ל"ע, והכל סתום בעדו, וכעין מה שמצינו ביעקב אבינו ע"ה

שכל העולם עמד כנגדו כמין כותל (בר"ר סח י), אם בעניות ובשאר ייסורים, או במניעות לעבודתו ית"ש, אל ירע בעיניו, ואל יחשוב שהקב"ה מביא עליו רעה חלילה, אלא ידע כי באמת טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו (תהלים קמ"ט), ומפי עליון לא תצא הרעה, וכל הקשיים והייסורים הכל הם לתכלית אחת, להביא עליו טובה^א וברכה^ב, וכל מה שנראה לו שהוא כנגד הוא באמת פנים למזרח, כלומר להזריח עליו קרני אורה.

א. הנה פעמים רואה אדם כי צרה קרובה, קשיים והסתרות מקיפים אותו, והוא אומר לעצמו, מה לי ולצרה הזו - ולוואי שלא היתה בא עלי כלל וכלל. אמנם, עליו לדעת ולהאמין, שהקב"ה בעל היכולת כולם הוא אשר הביא את כל זה עליו, ולטובה כוונתו, והרצון, שיתפלל לפני הבורא על כך, ועי"ז יתמתקו הדינים וייהפך הכל לטובה ולברכה. ונמצא שהרוויח פי כמה מאילו לא היתה באה עליו הצרה. וכעין מי שקיבל כוס תה מר, שבוכה ומתאונן על כך, אומרים לו, פתח פיך בבקשת רחמים ותגלה כי מוכן לך בצידו מלא חפניים סוכר בכדי להמתיק בהם המשקה, ותרווה נפשך במשקה המתוק, ואילו לא העמידו לפניך את כוס המשקה לא היה לך במה להרוות נפשך. וכך איתא בטור (או"ח קל) מאן דחזי חלמא, נימא הכי, רבונו של עולם אני שלי וחלומותי שלך, חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא...אם טובים הם חזקם ואמצם כחלומות של יוסף הצדיק, ואם צריכים רפואה רפאם כמי מרה על ידי משה רבינו... כתב הפרישה וז"ל, ונראה לי דדמיון של העניינים הללו להטבת חלום, הוא על דרך זה, כי ידוע שכל החלומות הולכין אחר הפה, כמו שאמרו חז"ל בתלמוד (ברכות נה:) נמצא שאם יתקיים ההטבה יבוא יותר טוב מאילו לא היה חולם החלום הרע כלל, כי בזולת החלום לא היה לא טובה ולא רעה, ועכשיו יהיה לו 'יתרון' מאשר היה לו כבר (ממה שהיה מצבו עד עתה). לכך מתחיל 'ואם צריכים רפואה' ולא אמר אם רעים הם יסתלקו החלומות, דרצונו בזה שיהיה החלום קיים, אלא שיתרפא מרעת החלום ההוא לטובה, ולזה מביא דמיון ממי מרה על ידי משה, ולא התפלל משה שיסולקו אותן המים, שאז היה רע להם כבראשונה, שלא יוכלו למצוא מים. אלא התפלל שירפא אותן המים, שיהפכו ממר למתוק, וזה היה יתרון מאילו לא היו המים המרים כלל.

וכך אומר הרה"ק בעל ה'חובת התלמידים' זי"ע, כי ה'עץ' אין בו טעם, וגם יישאר לעולם מבלי טעם, משא"כ ה'פרי' שתחילתו מר הוא יהפוך בסופו להיות מתוק וערב עד אין שיעור.

והדברים מפורשים במדרש (שמו"ר מג א) וז"ל, אמר רבי ברכיה בשם רבי חייא בר אדא דיפו בשם רבי שמואל בר נחמן, כיון שבאו ישראל למרה מה כתיב שם 'ויבואו מרתה', התחיל משה מהרהר בלבו ואמר המים הללו למה נבראו, מה הניח יש לעולם בהן, מוטב היה אלו לא נבראו, ידע הקב"ה מה היה מחשב בלבו, אמר לו הקב"ה, לא תאמר כן, ולא מעשי ידי הן, וכי יש דבר בעולם שלא נברא לצורך, אלא אני מלמדך היאך תהא אומר, אמור כך, עשה את המר מתוק. ומבאר הגה"ק רי"מ שעכטער שליט"א, שלכאורה תמוה מאד, וכי לא ידע משה היאך מתפללים, והרי כבר זעק אל ה' במצרים, ועל הים, וכבר הרבה בתפילה, ומדוע הוזקק כאן ללמדו סדר תפילה. אלא כאן למדנו יסוד נפלא, כי משה רבינו הסתפק האם להתפלל שהקב"ה יביא מים חדשים מתוקים או לבקש שהמים הללו בעצמם ייהפכו להיות מתוקים. ועל זה לימדו הקב"ה כי אכן עליו לבקש שהקב"ה יהפוך את המר עצמו למתוק. והיינו, כי הקב"ה הוא בורא עולם ומנהיגו, והוא כל יכול, וכי הוא נצרך להביא מים אחרים, הוא עצמו ברא את המים, הוא עשה אותם מרים והוא ימתיק אותם כשיעלה ברצונו. ומסיים הרי"מ, ולמדנו יסוד נפלא, שעם התפילה

שיתגלה לו בהשגה גמורה לשמוע דברי אלוקים חיים שיאמר לו אנכי ה' אלוך וכו', עכ"ל.

ובזה מבאר את הכתוב, כי כל מה שנראה כדיבור קשה, דיבור אחר דיבור, צרה על צרה, אין זה אלא 'דימינו אלוקים' - שנדמה למידת הדין, אבל באמת אין כאן אלא לאמור - אמירה רכה וטובה, לרומם את האדם למעלה למעלה עדי רום המדרגות.

בפרשתן (יה ז), 'ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה', איתא בגמ'

ביוצא בדבר כתב הרה"ק ה'משמרת איתמר' זי"ע דהנה כתיב בפסוק להלן ב'הקדמה' לעשרת הדברות, 'וידבר אלוקים את כל הדברים האלה לאמור אנכי ה' אלוך' (כ א-ב), כי הנה ידוע ש'אלוקים' רומז למידת הדין, וכמו"כ 'דיבור' הוא לשון קשה, ונכפל כאן בכתוב כמה פעמים לשון דיבור ואף נזכר שם אלוקים, וכל זה מראה על תנבורת הדינים רח"ל, אכן סיום הכתוב הוא בלשון 'לאמור' - אמירה רכה [ועי' באוה"ח הק']. ומבאר בזה"ל, דרומז שכל ההרפתקאות ויסורים העוברים על כל אחד מישראל אינם אלא כדי

יש לנו כח להמשיך שאותו הדבר עצמו - המר והרע, הקשה והחושך, הוא עצמו ייפך למתוק וטוב. ומעתה ישמח האדם בראותו כי צרה באה עליו, כי עוד מעט קט תהפך למתיקות וברכה, ואילו לא היתה באה הצרה לא היה לו כלום לא מתיקות ולא טובה.

ב. בפרשתן (יה ג-ד), 'ואת שני בניה אשר שם האחד גרשום כי אמר גר הייתי בארץ נכריה, ושם האחד אליעזר כי אלוקי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה', וצ"ב שינוי הלשון, מדוע אצל גרשום כתיב כי אמר גר הייתי, ואילו גבי אליעזר נאמר כי אלוקי אבי בעזרי ולא נזכר 'כי אמר' אלוקי אבי בעזרי, וכבר עמדו בזה המפרשים. וביאר בספר 'נתיבי ישורון', כי באמת יהודי אינו גר בארץ נכריה, וגם ה'גלות' היא רק לטובה, אלא שהיא נראית כרעה, על כן א"א לומר כי גר הייתי אלא רק כי אמר גר הייתי, כלומר, רק נדמה לו שהוא גר... מה שאין כן אלוקי אבי בעזרי היא מציאות חיה וקיימת לעד ולעולמי עולמים, תמיד אלוקי אבותינו בעזרנו, ומשום כך לא נאמר 'כי אמר', אלא נכתב המציאות האמיתית שאלוקי אבי בעזרי...

מן הבאר

הגה"ק ה'קול אריה' זי"ע (בהקדמה לשר"ת אות ז) מבאר במה שאמר יתרו 'עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים' (יה יא), ופירש"י 'מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר', כי הנה גלות מצרים היתה נראית לעיני בשר כ'דינים קשים ומרים', אכן לאחר שיצאו מכור הברזל וזכו לרכוש גדול בגשמיות וברוחניות להיות 'לעם הנבחר' התברר למפרע שכל ה'דינים' היו חסדים גדולים, שאלמלא קושי שעבוד מצרים לא היו זוכים להגיע למעלות רמות אלו. וזהו שאמר יתרו עתה ידעתי כי גדול ה', עכשיו אני רואה ויודע כי גדול ה' - שהכל היה מחסדי ה' ב"ה. ובזה יתבאר דברי רש"י, מכירו הייתי לשעבר, הנני מכירו על 'לשעבר' כי התברר למפרע שהכל היה טובות וחסדים, אמנם רש"י הוסיף כאן לרמז בה מעלה נוספת - ועכשיו, כלומר, להכיר מיד בשעת מעשה שהוא לטובה, בעת שעדיין הצרה בתוקפה ועדיין לא נראית הטובה הנצמחת ממנה, ביותר - זו מדרגה גדולה, יותר ממי שמאמין רק לאחר מעשה ולמפרע...

ג. הוסיף בספר 'בית אשר' (להגה"צ רבי אשר זעליג גרינצייג זצ"ל מ'דאלאה', נדפס בשנת תרצ"ז) לבאר מדוע נאמר יסוד זה שכל הדברים אינם אלא לאמור ולטובה, דייקא במקום ההקדמה ל'עשרת הדברות', כי הנה, הצרות, הדחקות והייסורים הינם מניעות גדולות לעבודתו ית"ש ולעסק התורה (וכבר אמרו במסכת עירובין מא: שדקדוקי עניות מעבירים את האדם על דעתו ועל דעת קונו), על כן בטרם נתן השי"ת את התורה לעמו ישראל הוצרך להקדים להם את היסוד האמור שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, וממילא לא יטריד אותם שום צער מענייני עוה"ז, מתוך אמונה האיתנה שהכל לטובה, ועי"ז יוכלו ישראל לקבל את התורה ואת המצוות (עיי"ש עוד רמזים נפלאים בעניין זה).

וכבר ביארו צדיקים (תורת אבות בשם הרה"ק ר' מיכל מלעכאוויטש זי"ע) בהאמור בפרשתן (יה יט) 'עתה שמע בקולי איעצך ויהי אלוקים עמך', - שכאן למדנו 'עצה טובה' לאדם, והיא ה'עצה' היחידה לכל עת ושעה - שתמיד יהי אלוקים עמך, בכל ענין ובכל דבר, בכל פינה שהוא פונה יעמיד את האלוקים לנגד עיניו, ויזכור כי ה' ניצב עליו והוא מכוון בדקדוק את כל מעשיו ופעולותיו, וכל קורותיו והבאות עליו הכל מאת ה' בלבד, כי אפס זולתו, והכל לטובתו השלימה.

באר הפרשה - פרשת יתרו

(סנהדרין צד.) 'תנא משום רבי פפייס, גנאי הוא למשה וששים ריבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה', ותמה הרה"ק ה'כתב סופר' זי"ע (ד"ה ויאמר) שהרי מפורש בתורה שמושה ובני ישראל אמרו שירה על הים, ומה בכך שלא הזכירו לשון 'ברוך' דייקא, ומה ה'גנאי' בדבר.

ומבאר ה'כתב סופר', כי הנה כתיב (פסוק ט) 'ויחד יתרו, ופירש רש"י בשם מדרש אגדה 'שנעשה בשרו חדודין חדודין, מיצר על איבוד מצרים', אמנם מכל מקום שמח בישועת ה' ואמר 'ברוך ה' אשר הציל אתכם', וכלשונו 'הנם שכאב לבו על מצרים, אבל הבין כי ה' לא יעשה עולה במשפט' וכל דעבר לטב

וכך היה אומר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בשם הרה"ק רבי בונים זי"ע לבאר בפנימיות משמעות התפילה 'ותקננו בעצה טובה מלפניך', כי העצה טובה לכל דבר וענין, לכל 'מבוי סתום' ולכל מאורע הבא עליו היא האמונה, וכמו שאומרים ב'פיוטים' עצתו אמונה (אמרי הרי"ם בשלח ד"ה ויאמינו).

והנה כבר הבאנו לעיל מה שדקדקו המפרשים מדוע אצל גרשום נאמר כי אמר גר הייתי ואילו לגבי אליעזר לא נזכר 'כי אמר' אלא 'כי אלוקי אבי בעזרי', ומבאר רבינו הריב"א (בעלי התוס' עה"ת) בשם רבינו יחיאל 'לפי שמושה כתב ספרו והיה אומר כל שעה אלוקי אבי בעזרי, מה שאין כן אצל גרשום שלא אמר כל שעה גר הייתי אלא רק באותו הזמן על כן כתיב כי אמר בלשון לשעבר. ואפשר להוסיף על דבריו, כי יש כאן הדרכה גדולה לכל צרה שלא תבוא, שאין 'צורך' להזכיר לעצמו בכל עת ובכל רגע כי בצרה גדולה אנחנו... אל תאמר ותחזור ותאמר כי גר הייתי, די בפעם אחת שמרגיש את הצרה ותו לא... ואדרבה, יחֶה מתוך הרגשת כי אלוקי אבי בעזרי ובכך יחֶה את עצמו, ויוכל להחזיק מעמד בכל גל וגל...

וכה כתב הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע (קובץ אגרות ח"ג ס) חובה על האדם למעט את ערך מצוקותיו אשר יציקו את לבבו, ר"ל, לחזק את דעתו ולבטל את הגלים אשר יעלו על ראשו, ובהסירו רגשותיו - לא ירגיש, ויקבל שכר על הפרישה.

וכאותו מעשה שהיה אצל הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל, שנכנסו אליו אב ובן כב' שבועות קודם פטירתו לעלמא דקשוט, ובכה האב לפניו שהבן מרגיש כי רודפים אותו בכל מקום אשר הוא הולך ומר לו עד מאד, א"ל רבי אברהם, פעם אחת בשנה נצטוונו להרגיש טעם מרור - בליל הסדר... אבל בכל השנה אין כל טעם ועניין להרגיש טעם מרירות... (כלומר, אל ישקיע ראשו ורובו בתוך הצרה, להתבונן בעמקות' עד כמה הוא 'מסכן' ועד כמה גדולים צרותיו), אלא אדרבה תתבונן ותראה כי הכל מתוק וטוב הוא.

ד. בפרשתן (יה א), 'וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו, ורבים הקשו מדוע הוסיף 'את כל אשר עשה', ולא אמר 'את אשר עשה'. וביאר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע בדרך משל לאחד ששמע את הקהל אומרים בפסוקי דזמרה 'שומר ה' את כל אוהביו ואת כל הרשעים', ותמה עד מאוד על מה זכו אותם רשעים לשמירה מעליא. לאידך, רעהו נכנס באמצע התפילה ושמע אותם אומרים 'את כל אוהביו ואת כל הרשעים ישמיד', ונרעש כולו מפני מה נגזרה כליה על ראשם של הצדיקים ח"ו, והרי 'חלילה לך להמית צדיק עם רשע' (בראשית יח כה). עד שבא פיקח אחד ואמר, הקב"ה דיין אמת הוא, וכל 'קושיותיכם ותמיהותיכם' אינם אלא מאחר שאינכם קוראים את הפסוק כדבעי מרישיה ועד ספיה - 'שומר ה' את כל אוהביו, ואת כל הרשעים ישמיד', שכן הוא בדין, את הצדיק יאהב ה', ואת הרשע יעניש. אך כאשר הנכם מביטים רק בחלקו של הכתוב, סבוכים אתם בכל מיני קושיות ותמיהות. וזהו פירוש הפסוק 'וישמע יתרו את כל אשר עשה אלוקים' - שהיה מתבונן בכל המאורעות, ולא רק על הנראה לעיניי בשעה אחת בלבד, ומכך הכיר שאין שום קושיא על הנהגתו של הקב"ה, על מה עשה ה' ככה, אלא האמין שהצור תמים פעלו, קל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא.

ומכאן ילמד כל איש יהודי בבוא אליו איזו צרה וצוקה, לא יהא 'קצר רואי' ליפול ברוחו ולהתייאש ח"ו, אלא ישכיל ויבין כי הכל בחשבון וסדר מדויק משמים ממעל לטובתו השלימה.

עוד נשא ה'חפץ חיים' זי"ע משלו בהאי עניינא, 'לאורח' שנקלע לכפר פלוני לשבות שבתו, והנה ביום השבת קודש רואה האורח כי הגבאים בביהכנ"ס דשם נוהגים במנהגים שונים ומשונים... לפתיחת הארון נתכבד יהודי מתושבי ה'מזרח', לאחמ"כ עמדו וקראו לעליה הראשונה נער צעיר מתושבי צד מערב, משם המשיכו לקרן צפונית מזרחית שם נקרא שוב נער צעיר לעליה הב', ול'שלישי' נקרא זקן מופלג מצד דרום, 'רביעי' מצפון, ו'חמישי' מהכסא השביעי שבאמצע ביהכנ"ס... והיה נראה בעליל כי הללו מבולבלים בדעתם, עד שאין קוראים לעליות לפי איזה 'סדר' בר הבנה

עבד, ולכן שמח ברעה זו למצרים ושיבת ה' עליו, בשמחה, וכן עשה יתרו אחר שסיפר לו משה - ויחד והיא המדה אשר הורו לנו חכמינו ז"ל בשם שמברך יתרו שנעשה בשרו חדודים, מ"מ התחזק ואמר ברוך על הטובה כן מברך על הרעה, ואמרו לקבלינהו ה' אשר הציל אתכם, ולא מצינו כזה בישראל עד עתה

כלל וכלל, לא לפי 'אלפא ביתא' לא לפי סדר ישיבת ביהכ"נ וגם לא לפי 'זקן זקן קודם'... בגמר קריאת התורה לא אזר יותר כח ופרץ בפני הגבאי בטענה יואיל נא בטובו לתת מקומו לאנשים המבינים ב'עסקי גבאות' ולא ינהיג מע"כ את ביהכ"נ לפי שגעונותיו ובלבוליו... שחק הגבאי, ואמר, הנה אורח אתה אשר בין לילה באת הנה ובין לילה פונה אתה לדרכך, וכי כך ברצונך להבין את הנעשה כאן, אם תרצה קבע מקום מושבך כאן לכל הפחות למשך חצי שנה אז יעלה בידך להבין את הנעשה, כי הנה פלוני היושב ראשונה במזרח קיבל לפני כשבוע עליה לרגל יא"צ (יום השנה) שהיה לו, זה השני בסמוך לו נתכבד ב'שישי' לפני כג' שבועות כאשר נערכה שמחת הנישואין לנכדו החשוב, השלישי היושב לידו יעלה ויבוא למפטיר בעוד כחודש ומחצה לרגל יא"צ של אבי אמו... על כן לא נתכבדו כל אלו ב'עליה' היום, ומה ש'נער צעיר' נתכבד ראשונה, כי עליה זו של 'כהן' היא ובשבוע זה נסעו מכאן כל משפחת 'כהן' ולא נשאר לנו אלא כהן זה לבדו... 'סדר' יש כאן שבמשך מחצית השנה יעלה כל אחד מבני העיר לעליה לתורה, ומה לך כי נזעקת - אין בידך להבין את הנעשה בתור אורח לרגע... כיו"ב אמר החפץ חיים, אנו באים לזה העולם כ'אורחים' על 'מאה ועשרים' שנה - לא ידענו מה היה בזה העולם לפני ירידתנו ולא נדע מה יקרה מחר בזה העולם, היאך נרצה להבין את הנעשה כשאין בידינו 'תמונה ברורה' כלל וכלל... וכי ידענו מי היה כאן לפני מאתיים שנה ויותר שעתה עליו להשלים כדי תיקונו ענין פלוני (בגלגול)... וכי ראינו מה היה לפני שלושת אלפי שנה במקום פלוני... ע"כ כל איש על מקומו ינוח בשלווה והשקט ויקבל גזירת שמים באהבה ושמחה... ויבין כי הוא נתון 'בידים טובות' - הקב"ה הדואג לו ולמחסורו יותר ממה שיש בידי אדם לדאוג לעצמו, אין לנו אלא לשמוח ולסמוך עליו ב'עיניים עצומות'.

ה. סיפר הגה"ח רבי ישראל זלמן שלובסקי זצ"ל משמשו של הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע על אחד מהחסידים שהיה דחוק מאוד בפרנסתו, ויהי היום ונקרא הלה אל הרבי, ובבואו לפני הרבי, אמר לו, נצרך אנכי למאתיים רובל ואבקשך שתמציאם לידי, פשיטא שלא היה לו משלו אפילו עשירית מסכום נכבד כזה, אך התאמץ למלא בקשת הרבי, קיבץ מידידיו ולווה מעות, עד שהצליח להשיג מלוא הסכום והביאו אל הרבי. לאחר שנתיים ימים שוב קרא הדברי שמואל לאותו חסיד, ו'כמעשהו בראשונה כך מעשהו בשניה', שוב ביקש הרבי מאתיים רובל מבלי להסביר עצמו מדוע 'נטפל' אליו דווקא... ושוב חזר החסיד והתאמץ לקבץ פרוטה לפרוטה, ולווה הרבה מידידיו כשבמחשבתו הוא עומד לחסוך מפת לחמו הדלה כדי לפרוע את החוב. ויהי מקץ שנתיים ימים, ושוב נקרא אל הרבי, ונתבקש להמציא עוד מאתיים רובל... ומבלי להרהר מאומה אודות דרכי רבו, התייגע החסיד והגישו לפני הרבי.

כעבור תקופת זמן נכנס החסיד אל הדברי שמואל, ואמר לו, בתי בגרה אלא שאין בידי אפילו שוה פרוטה, ועל כן מתעכבת היא בבית... קם הרבי ממקומו וניגש אל הארון, פתח את דלתו והוציא ממנו שש מאות רובל טבין ותקילין, ואמר לו, ידעתי בני ידעתי כי פרנסתך דחוקה ולא יהיה לאל ידך לשלם הוצאות הנישואין, על כן כבר כמה שנים שאני 'חוסך' עבורך דמי נדוניא מכובדים לצורך הכנסת כלה... ועל כן ביקשתי ממך זה שלוש פעמים שתביא לי מאתיים רובל, כי הכרתי בך שתעשה כל טצדקי שבעולם למלא את דבריי, והרי שלך לפניך.

וכבר אמרו, שזהו 'משל' להנהגת הבורא בעולמו, כי הבורא ית"ש אשר לפניו נגלו כל תעלומות יודע באדם שבעוד כמה שנים יצטרך לזכויות להצילו מ... על כן מעיקרא מזככים אותו בכל מיני קשיים העוברים עליו, ו'מיניחם בקופת חסכון' בכדי שכשיגיע שעת הצורך יעמדו כל הזכויות להגן עליו ולהשפיע עליו טובה וברכה. וכמו שלאותו החסיד התברר ברגע אחד תירוץ על כל הקושיות 'מה נשתנה', מדוע הרבי 'יורד לחיי'... במה גרוע אני מאחרים שהרבי מבקש רק ממני... וראה שלא היתה כל 'קושיא מעיקרא', אלא כל מעשיו של הרבי היו רק לטובתו המוחלטת, כך גם המתחזק באמונה יזכה לראות איך שכל הקושיות נהפכות לרחמים ולחסדים.

עוד זאת נלמד מאותו מעשה, שלא ביקש הרבי ממנו את המעות רק מכיוון שהיה ברור לו שהלה יקיים את בקשתו 'באש ובמים' וימלא את השליחות באופן הראוי, כי אילו היה 'צד' וספק שמא לא ישמע לקולו לא היה מבקש ממנו מלכתחילה, כי לא היה מטריד אותו לחנם, מעתה כמה עלינו להתחזק, ולהכיר בענין זה, שאם הקב"ה מעמיד את האדם בנסיון אין זה אלא כי הוא 'מאמין' באדם ויודע שבוודאי יתחזק בגבורה ובתמימות לעשות רצונו ית"ש.

באר הפרשה - פרשת יתרו

שנתנו שבח והודיה על הרעה, אלא על הטובה שהשיב להם ה' ביציאת מצרים ובקריעת ים סוף, אבל על השעבוד במצרים ועל שאר הצרות לא ברכו, והן הן דברי חז"ל גנאי היה לישראל שלא אמרו ברוך היינו באופן שאמר יתרו, ונכון.

בפרשתן (יש ה), 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים', כתב הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע (ד"ה בחודש) בזה"ל, איתא במדרש (בר"ר כא ו) 'אין ועתה אלא

ביום הזה באו מדבר סיני - תתחדש כנשר נעוריי

בפרשתן (יש א), 'ביום הזה באו מדבר סיני', ופירש רש"י, 'לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא,

1. בחור אחד נכנס אל הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע וביכה את מצבו במר נפשו על כי עשה כזאת וכזאת, ועתה איככה יוכל לשוב לעבודת ה', פתח ה'שר שלום' דבריו כי איתא ברש"י (יט א) לפרש מה שנאמר 'ביום הזה באו מדבר סיני' - שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו', והיינו שזאת היא ההקדמה וההכנה לקבלת התורה, שלא יחשוב על מעשיו של אתמול... אלא ידמה בעצמו כאילו רק ביום זה ניתנה התורה, וממילא כל מעשיו הרעים היו קודם נתינת התורה, ומעתה יקבל על עצמו את התורה מחדש.

מעשה באיש יהודי שבא לפני הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע, ובכה לפניו, רבי קדוש, הנני חייב ממון ודמים לכל העולם, לכל הידידים, לכל הבנקים, הכל קורס וכל הביזנעס שלי יורדים לטמיון, מה יהיה. אמר הרבי, מה אתה חושב לעשות, אמר האיש, חשבתי לעשות מה שכולם עושים, מכריזים על פשיטת רגל - אויס קאמפעני (סגירת ה'חברה' הישנה), אמר הרבי, ומה יהיה התכלית, הרי צריכים לחיות, ענה האיש, זוהי העצה, מתחילים הכל מחדש, פותחים חברה חדשה - על שם חדש - והרי חברה זו לא עשתה שום רע, אין לה חובות, אין לה 'עבר' לא רע ולא טוב, ולווים מחדש כספים מהבנק וכך נבנים מחדש...

נהנה הרבי ואמר, עתה הבנתי, כי מעולם הוקשה לי קושיא עצומה, הנה מצינו שהיה ליתרו שבע בנות (שמות ב זז) ולאידך גם שבעה שמות (שם, ברש"י ד יח), ולא ברור הדבר, מה ה'סיפור' והמעשה שלו, האם יש לו שבע שמות או שבע בנות... וכעת נתיישב לי היטב היטב, כי בכל בת כאשר הגיע עת פרקה להינשא היה מקבל על עצמו 'נדן' (נדוניה) גדול, ולצורך זה לווה ממון ודמים מכל העולם לכסות ההוצאות, ולמחרת החתונה לא היה לו לפרוע ההלוואות הגדולות שנטל על עצמו, על כן הכריז על פשיטת רגל וסגירת העסק, קרא לעצמו שם חדש, אין כאן יותר אותו 'יתרו' הישן שהכרתם עד עתה, אלא איש חדש אשר לו אין שום עבר שאינו טוב, הוא נקי לגמרי...

מזן הבאר

בסדר הדורות (ה' אלפים רס"ט) מביא דבר נורא שאלמלא כתוב לא היה אפשר לאומרו, שרבינו יצחק אברבנאל שהיה מגדולי הראשונים וחיבר י"ג ספרים, כתב על עצמו בזה הלשון 'וכל החיבורים האלה עשיתי אחר שיצאתי מארץ מולדתי, כי קודם זה הייתי טרוד בחצרות המלכים ולא היה לי פנאי לעיין ולא ידעתי ספר, וכלותי בהבל ימי ושנותי בבהלה לעשות עושר וכבוד, וכן אבד עושר ההוא בענין רע, ואחרי היותי נע ונד בארץ וחסרתי הממון, אז דרשתי ספר ה' ואז אמרתי חסורי מחסרא והכי קתני' עכ"ל. והרי שאפילו שבתחילת ימי חייו היה טרוד בפרנסה וכו' מ"מ לא התייאש עצמו לומר הרי כבר אבדתי, אבדו ימי ושנותי בבהלה, ואיזה עתיד יש לי וממילא כבר לא אזכה עוד לתורה, אלא חיזק עצמו והתחיל ללמוד, עד שלבסוף נעשה מגדולי הראשונים. ללמדנו כי כל אחד יכול להתחיל מעתה ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ומאי דהוה הוה, ומכאן ואילך יוכל לזכות לכתרה של תורה.

ולדידן, היצר בא אל האדם, ומענה בפיו, הינך אבוד לגמרי, חייב כאן וחייב שם, עברת עבירה זו וחטאת בחטא פלוני, לגמרי אפגעפאטשקעט (מטונף לגמרי), אין לך דרך ומבוא להמשיך הלאה, עבר עליך הכלח, אם פיקח האיש, יענהו ביום קראו - כלך לך ממני, כי פשטתי את הרגל, סיימתי עם כל עברי, מעתה הנני אדם חדש, איש אחר.

ומתחדש בנוצות חדשים, וכמו שנאמר (תהלים קג ה) 'תתחדש כנשר נעורכי', ופירש רש"י, 'כנשר הזה שמחדש כנפיו ונוצה משנה לשנה, ויש מדרש אגדה על מין נשר שכשמזקין חוזר לנערותו, ועל כך אמר הכתוב ואשא אתכם על כנפי נשרים - שהקב"ה נתן וטבע בעצמות נפשות ישראל את הכח להתחדש תמיד כמו 'נשר'.

ויעמדו מרחוק - גדרים וסייגים להרחיק את האדם מן העבירה בפרשתן (כ טו), 'וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק', ופירש הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפולי זי"ע (מנורת הוהב) בזה"ל, על ידי שהיה להם אימה מהבורא

תשובה' עיי"ש, וי"ל בניהון דידן, שהקב"ה רמו למתקרבים אליו, שאל יתיאשו ואל יראו מגשת אליו" עבור עוונותיהם שעשו מקודם, כי העיקר עב"פ להתקרב מהיום' והלאה" ושלא לחטוא עוד, ולזה ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וזה מצות תשובה, והוא חסדו הגדול שרוצה לקרב השבים, ושלא לזכור להם מעשיהם הראשונים, עב"ל (ועיי"ש ביאור המשך הכתוב).

ומביא עוד בשם הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע לפרש אומרו (פסוק ד) 'ואשא אתכם על כנפי נשרים', כי ה'נשר' נקרא בשם זה הואיל ומשיר נוצותיו הישנים

וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב), מדרכי התשובה להיות השב צועק בבכי ובתחנונים, ומשנה שמו, כלומר, אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים, נעלתי על מסגר ובריה את ה'ביזנעס' הישן, מעתה יש לי 'ביזנעס' חדש שאין לו כל שייכות ל'עבר', והיינו דאמרן בכל עת, שבעל תשובה הוא 'תינוק שנולד', והוא באמת איש חדש לגמרי, ומה לו עם מעשיו הישנים.

ז. כה אמר הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע בפסוק בפרשתן (יט ה) 'והייתם לי סגולה' כי צורת ה'סגול' הוא שלוש נקודות, שתיים למעלה ואחת למטה באמצע, ולכל צד שתהפכנו ותסובבנו נשאר בצורתו הראשונה כדמות 'סגול' ושמו עליו, ועל כך נאמר והייתם לי סגולה, שיהודי נדמה לסגול, שבכל מצב שלא יהיה הרי הוא נשאר 'יהודי', ומה מקום לייאוש ח"ו...

ח. איתא ב'שפתי צדיק', שמכלל ביאת יתרו וממה שהקב"ה ציוה למשה לקרבו, מכל זה ילמוד איש ישראל הירוד שבירודים בל יתיאש ח"ו, כמו שעל ידי שנדב יתרו לעבודתו ית"ש והוצרך לקירוב, צוה השי"ת בפירוש למרע"ה לקרבו, כן כל הבא לטהר התוה"ק מקרבתו בכל עוז.

ט. איתא בגמ' (שבת פו:) כי ביום הראשון שבאו בו בני ישראל להר סיני לא אמר להם הקב"ה ולא מידי 'מפני חולשא דאורחא'. ידועה הקושיא, וכי איזו חולשה היה להם על ידי הדרך, והלא היו מוקפים בעננים שיישרו כל הדרכים העקומות והעקלקלות וסלקו כל מכשול בדרך, אלא בעל כרחך שהכוונה לאותם ה'נחשלים' שהיה הענן פולטם מחמת חטאם, שלהם היה קשה הדרך, ורק מחמתם לא דיבר הקב"ה עם משה באותו היום, ונתעכבה נתינת התורה לישראל ביום אחד, ומכאן אתה למד, עד כמה אין הקב"ה 'מוותר' אפילו על אחד מישראל, ו'כולם אהובים' כולם בנים חביבים לפניו, ו'כדאי' לו להמתין עוד יום אחד מלתת את התורה בכדי שגם הם יוכלו לקבל אותה בנחת...

י. כתיב (יט ב), 'ויסעו מרפידיים ויבואו מדבר סיני', וכתב רש"י 'למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שברפידיים היו חונים, בידוע שמשם נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידיים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידיים בתשובה', ושמעתי מחכם אחד שליט"א כי בא הכתוב ללמדנו ארחות חיים, שהנה מדרך היצר הרע להסית את האדם, היום כבר נפלת, תתחיל מחר, בשבוע הבא, בזמן הבא וכיו"ב, ועי"ז מפילו לגמרי, וכפי שמצוי בין הבריות, לזה אמרו שגם נסיעתם מרפידיים היתה בתשובה, ולא המתינו עד שיבואו 'למקום' אחר להתחיל בתשובה...

יא. ואין הקב"ה מבקש מהאדם אלא לפי כוחותיו, ואם יעשה כן הקב"ה ישלים לו את השאר. כך ביארו צדיקים (רמתיים צופים) בדברי רש"י דלעיל 'מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק', וביארו, שהכוונה, איזו שמועה שמע יתרו שממנה הבין והרגיש שיש בכוחו להיות מבני ישראל, ושיוכל לעמוד בקיום כל התורה כולה ומצוותיה, ע"ז אמרו - קרי"ס ומלחמת עמלק, שאין חפץ הקב"ה בנצחון כנגד היצר אלא כל חפצו הוא במלחמה בו, וכל יסוד היהדות הוא המלחמה התמידית עם היצר הרע, על כן אמר, אם זה עיקר התורה כולה, אף אני אוכל עמוד להיות נמנה כחלק מבני ישראל, להילחם עם יצרי, שאף אם אין בי כח לנצחו, מכל מקום יש בידי ה'ברירה' לעמוד בקשרי המלחמה.

באר הפרשה - פרשת יתרו

חששו שלא יעברו חס ושלום על שום נדנוד עבירה של תורה, ויעמדו מרחוק - גלל בן עמדו עצמן בהרחקה לתורה, דהיינו גדרים וסייגים לתורה וכו' שזה שמירה גדולה^ב שלא יפגעו חס ושלום בשום נדנוד דאורייתא. וידוע מה שאמרו צדיקי הדורות (פנים יפות ד"ה ומה, גבורות ארי בסוף הספר בליקוטים נחמדים, יש מביאים בן בשם הגר"א, עירין קדישין) על האמור בפרשתן (יש כג) 'הגבל את ההר וקדשתו', כי אי אפשר להיות 'קדוש' בלתי

יב. איתא במדרש (במדב"ר יט ב) אמרו לו לנחש מפני מה אתה מצוי בין הגדרות, אמר להם מפני שפרצתי גדרו של עולם. וביאור כוונתו, שאלו לנחש, וואים אנו שהנך משקיע כל כוחך לפתות את בני העולם שיפרצו את גדריהם וסייגיהם - שמא תוכל לומר לנו מה רווח יש לך בזה כל כך... ויען הנחש ויאמר, כי משם הדרך קצרה לכלותו לגמרי, וכמו שעלתה בידי לפתות את חוה שתפרוץ 'גדר וסייג' שעשתה לעצמה - שלא לגעת בעץ הדעת (שהקב"ה אמר לאדם 'אל תאכלו מעץ הדעת' והיא הוסיפה לגדור שלא לגעת בעץ) ומכיוון שנגעה בו נפתחה דרכה והגיעה לעבור על הציווי עצמו... פעם נשאל הגה"ק הגרי"ז מבריסק זצוק"ל, מדוע מחמיר הרב בכל דבר וענין, ותמיד הוא מוסיף חומרות וגדרים להתרחק ביותר מדבר איסור, ילמדנו רבינו מה טעם לריבוי חומרות הללו. ענה הגרי"ז ושאל את שואלו, הנה נא מגדל גבוה רם ונישא בגובה מאה קומות, וגגו רחב ידיים בלא כל מעקה וגדר בשפת הגג, האם תסכים לשכב ולישן הלילה על גגו, הרחק משפתו... ענהו היהודי - לא, לא, כי חושש אנכי על חיי... שמא אפול מתוך שינתי עדי ארץ, שאלו הגרי"ז מדוע תחשוש, מתי נפלת ממיטתך בפעם האחרונה, וכ"ש בגג זה שרחב ידיים הוא ונמצאת שוכב רחוק כמה וכמה אמות משפת הגג. אך היהודי בשלו עמד שעדיין הוא חושש ואינו מסכים לכך אף תמורת הון רב. אמר לו הגרי"ז, אם על הגוף הגשמי תחשוש שמא תפול חלילה בהעדר מעקה בשפת הגג, על אחת כמה וכמה, בדבר רוחני שהנשמה תלויה בו, כמה צריכים להתקין גדרים ומעקות וכל המרבה הרי זה משובח, כי גדול הוא החשש פן יפול הנופל ממנו.

מִן הַבַּאד

בא וראה דברים נפלאים שכתב בספה"ק 'יסוד יוסף' (פרק סג) על גודל השמירה העליונה והסייעתא דשמיא למי שעושה גדרים וסייגים להתרחק מהרע, וז"ל, ואשרי למי שעשה גדרים לעצמו בדברי יראה בעבודת בוראו ית', כי הסייגים והגדרים הם נעשין מלאכים מגינים ללוות נשמת האדם בצאתו מהעולם הזה לאחר פטירתו שלא יתקרב סט"א, וכשרואה קוב"ה שהאדם חושב ומתכוון לעצמו איך להמציא גדרים וסייגים לאיזה מכשול שהוא רגיל בו ונאנח בשברון לב להיותו יכול לקיים את הגדר והסייג - נחת רוח גדול עושה זה האדם להבורא ית', והוא חשוב לפני הקב"ה יותר מכל הקרבנות שבעולם, ופותח השי"ת פתחים וחלונות של ממונים ע"ז להפריד ולהתיש כח הסט"א שלא תתגבר על זה האדם להביאו לידי מכשול זה במה שהיה עד כה, ובודאי יצליח וינצל שוב ממכשול זה באופן שגם הוא יתגבר להרחיק וכו'.

אף אנו נאמר, אם הגרי"ז דיבר על דברים שאין בני אדם ממהרים להיכשל בהם ועל עבירות הקלות, מה נעני אבתריה, כשהמדובר מעניינים שנפשו של אדם נוטה אליהם, שאינם דומים אלא למגדל גבוה מליון קומות וגגו צר מלהכיל את גופו של אדם ואף מעקה אין, שכמעט ולא שייך שהשוכב עליו לא ימצא את עצמו למטה בריסוק איברים, כאשר ראינו ושמענו מעשים בכל יום ל"ע, על אנשים שהיו יראי שמים והנה נגעו בכלי משחית הלזה, ולא עבר זמן ארוך, וכבר ראינו נשמתם שרופה וחרוכה בתוך גוף קיים...

ואותם המורים היתר לעצמם שניתן למצוא בו תועלת לדברים שבקדושה, הרי הם נדמים לאותו מעשה שהיה בעשיר שזה דרכו כסל למו לענג עצמו בכל מיני תענוגות בלא שהכניס עניים לביתו, והנה אירע שהתקלקלו הדגים שבישלו בביתו ויבאשו ותעל צחנתם השמימה, ויאמר אותו עשיר למשרתיו עושי רצונו שממש עוון פלילי הוא להשליך הדגים לפח האשפה... ובכדי שלא לעבור על 'בל תשחית' מן הראוי להעניקו במתנה לאחד העניים למען ישביע רעבונו. ואכן מלאו אחר דבריו ונתנו לעני שבגודל רעבונו לא שת ליבו לטרחון הדגים ואכלם, ובעקבות כך נתקלקלו מעיו עד שהגיע לשערי מות. כשמוע כן העשיר מיהר לבקרו ולראות בשלומו שהלא 'ידידו' הוא ומלחמו אכל. כעבור כמה ימים מת העני במחלתו, ויצא העשיר ללוותו בדרכו האחרונה, ואף פנה לבית האבלים לנחם אותם באבלם על מות אביהם. או אז התפאר העשיר במעשיו 'הנאצלים', ואמר לבני ביתו, הנה ראו נא כי צדק היה

עשיית גדרים וסייגים, וזהו שאמר הכתוב הגבל את ההר - פירוש עשה גדר מסביבות ההר ויקרא שמך קדוש, ע"י האותיות שסביב לתיבת 'הר', כי הקודמים לאות ה' ור' הם ד' וק', ולאחר אות ה' ור' הם ו' וש' - ויחדיו הם עולים לתיבת 'קדוש', והיינו כי רק על ידי 'הגבלות' ניתן להתקדש בקדושה של מעלה".

זכה דרשו צדיקים בלשון הפסוק (שם ה) 'והייתם לי סגולה', שהקב"ה מבקש מישראל שיתנו לו צורת 'סגול' החקוקה בפניהם, אלו השתי עינים והפה, לשומרם בקדושה", שלא יסתכל אדם במקומות האסורים¹⁰ וכן יהא נזהר מלדבר לשון הרע ורכילות ושאר דיבורים אסורים.

בדברי שלא להשליך את הדגים לאשפה, כי על ידם זכיתי לקיים ארבע מצוות, צדקה והכנסת אורחים, ביקור חולים, הלווית המת וניחום אבלים. וכמה שוטה ורשע הוא, אשר במקום להכות 'על חטא' על מעשיו הנלוזים, הנו מתפאר בעצמו כי טוב הוא. ואף אנן נענה ונאמר לאותם המצטדקים ב'הוראת היתר' ואומרים כי ניתן להתפלל באותו כלי משוקץ ולומר תהילים, ואפילו אומרים בו את סדר ה'סליחות'... ובמקום להשליך נבלה סרוחה זו לאשפה ולקיים מצות ובערת הרע מקרבך, אזי שלום על נפשם שצדיקים גמורים הם המקיימים מצוות רבות 'בדגים' מקולקלים וסרוחים.

יג. בפרשתן (יה ג-ד) 'אשר שם האחד גרשום כי אמר גר הייתי בארץ נכריה, ושם האחד אליעזר כי אלוקי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה', מקשה הגה"ק ה'חפץ חיים' ז"ע (ח"ח עה"ת) למה קרא בנו בכורו בשם 'גרשום', הלא היה לו להקדים לקרוא שם הראשון אליעזר לזכר הנס שניצל מחרב פרעה, ותירץ שרצה משה רבינו לחזק אצלו הידיעה וההרגש שהוא נמצא בין גויים עובדי ע"ז ואינו מתחבר אתם כלל וכלל, וכדי להזכיר זאת אצלו תמיד קרא בנו הראשון בשם 'גרשום' שידע כל הזמן שאינו אלא גר בארץ נכריה, ואין לו שום שייכות והתחברות לאותה ארץ ואנשיה (והדברים נוראים למתבונן, שהרי מדובר כאן במשה רבינו, ואף הוא צריך להזכיר לעצמו בכל עת שלא להימשך אחרי אנשי הארץ, ומה נענה אנן...).

יד. על כן יאמרו המושלים, לאחד שהיה בבית חתנות ושכח שם חפץ כלשהו, באישון לילה נזכר מאבדתו ומיהר להשים פניו לעבר האולם בו נערכה החתונה אולי יש תקוה והחפץ במקומו מונח, כאשר הגיע למקום והנה חושך ואפילה מקדמים פניו, השולחנות עומדים נכלמים בצידי האולם, ואין ברחבי האולם אלא שיירי מאכל ועצמות מושלכים על הארץ, עד שאי אפשר להאמין כי לפני שעות ספורות ממש האיר ההיכל באור יקרות והיתה סעודה ערוכה בכלים נאים ומפוארים. וחשב לעצמו, מה בצע בכל 'שמחת הנישואין' כשסוף דבר נשאר מכל ה'רעש' רק מקום חשוך ו'עצמות' על הארץ... אחר כמה רגעים שב ואמר, לא כי, אם החתן קידש את הכלה ואמר 'הרי את מקודשת לי' הרי לנו רווח גדול מכל החתונה, והיה שווה כל הטירח וההוצאות סביב הנישואין, אולם אם לא היו קידושין אזי שאלתו במקומה עומדת... הרי בסוף לא נשאר אלא עצמות וקליפין...

והנמשל הוא, לסוף כל האדם ההולך בדרך כל הארץ למקום מנוחתו, מורידים אותו לבור חשוך וצלמות, ולא נותר ממנו כי אם עצמות מושלכות, ואם היו 'קידושין' - שקידש את עצמו בכל מיני קדושות אם כן יש תועלת מרובה בכל ירידתו לעולם הזה ושנות חייו עלי אדמות, ואם אין כאן 'קידושין' אזי באמת 'מה בצע בדמי ברדתי'... וזהו שאמרו (עירובין נד.) 'האי עלמא כבי הילולא דמיא', לרמז על תכלית חיי האדם בזה העולם, שאם 'קידושין' כאן הכל כאן, ואם לאו מה קניית...

וכבר פירש הרה"ק ה'דברי שמואל' ז"ע בלשון הכתוב 'וישמע יתרו', כי יתרו 'שמע' והבין (האט דערהערט) שהוא פשוט 'מיותר' בעולם ואין צורך בו, וכי נשלח לעולם הזה בשביל למלא את כרסו... ואם אינו ממלא את השליחות שעבורה ירד לעולם אם כן הוא 'מיותר' לחלוטין...

שמעתי מאחד מגדולי הדור, ששמע ממי ששמע מהגה"ח רבי מענדיל פוטערפאס זצ"ל, וכך הוה מעשה, באחד מימי שהותו במדינת סיביר מאחורי סוגר ובריח, ניגש אליו אחד מהאסירים היהודים, ו'הזכיר' את עצמו בבקשת 'ברכה' - היות שהיום לעת ערב זמן בריחה הוא לו מהמקום הזה, על כן הוא מבקש ברכתו שיצליח ה' דרכו, ויצילו מכל צרה וצוקה.

ר' מענדל הביט בו כמי שהשתבשה דעתו עליו, ותמה בפניו, וכי איך תעלה על דעתך להימלט מהמקום הזה... והרי כאן דלתיים ובריח, חומות גבוהות ובצורות, 'גדר תיל' (barbed wires) וכל מיני שמירות ע"י שומרים חמושים וכלבים, וכל נסיון להימלט ממקום זה אינו 'ספק' פיקוח נפש, אלא פקוח נפש וודאי, ענה לו היהודי, זה זמן ארוך מאד ששמתי אל לבי וראיתי שבכל יום ויום בשעות הערב ישנם כ-30 רגעים (שניות) שאין שמירה וחייילים מסביב למחנה, כי בשעה זו מחליפים החיילים את משמרתם, ובין משמרת לשניה אין החיילים נצבים על עמדם. וכבר זמן

רב שהנני קודח נקבים נקבים בקיר החומה בצורה של עיגול סחור סחור, כל יום מעט מעט, ובלילה הבעל"ט הנני עומד לילות את כל המלאכה, אז לא יידרש מעמי רק לדחוף מעט באמצע העיגול, וממילא יפתח חלל קטן ומשם אמלט מהמקום הנורא הזה...

ויהי בערב, מיהר ר' מענדל לאותו מקום, לראות היצח ה' דרכו, ואכן, לעיניו נגלה המחזה הגדול, שבשעה היעודה בועט האיש ב'עיגול' ונפתח בפניו חלל ריק בחומה, והוא יוצא דרכו ל'אוויר העולם' והחל בורח כל עוד נשמתו באפו, לפתע... יצאו והגיחו מן הצד שני כלבים ענקיים שמראיהם נורא ואיום, והתחילו לדלוק אחריו כדי לתפסו, והנה רואה ר' מענדל, איך שהיהודי מוציא מכיסו תוך כדי ריצתו (כילות כוחותיו) שתי חתיכות בשר שמן, והוא זורקם בחזקה לאחוריו, מה עשו הכלבים, שכחו שיש 'בורח' סורר לפניהם, ולא ראו לנגד עיניהם אלא 'בשר', עזבו הכל ופנו לסעוד סעודתם.

השומר (החדש) שראה מרחוק את כל אשר נעשה נהנה לראות שהכלבים פועלים פעולתם כראוי, אבל, בראותו שהיהודי זורק בשר והכלבים עוצרים מרדיפתם, עלה עשן באפו, הוציא את כלי זיינו (נשקו) וירה בכלבים למיתה, ר' מענדל תמה והשתומם מאוד מאוד, וכי מה ראה השומר להעניש את הכלבים... ועוד, הרי עונש גדול יותר הוא ל'בעל הכלב' מלכלב עצמו, שהרי הוא מפסיד את כלבו... אחר זמן, כשמצא ר' מענדל 'עת רצון' לפני השומר, הביע את תמיהתו בפניו, ושאלו על מעשיו, ענה לו השומר, שמע נא, הננו משקיעים בכלבים אלו השקעה מרובה, חודשים ארוכים הננו מוציאים עליהם הוצאת הון עתק, וכוחות מרובים כדי לאלפם, עד שמעמידים אותם על משמרתם.. וכי על מה משקיעים בהם כ"כ הרבה מעות, זמן, כוחות הנפש והגוף, הלא דבר הוא - כדי שאם יקרה מקרה כזה של בריחה יעמדו כלבים הללו על משמרתם וילחמו בעדנו, אבל אם בבוא העת שלזה הם נועדו, תפסם 'בולמוס' של בשר, ואינם ממלאים את תפקידם, מה תועלת וצורך יש לנו בהם, על כן הרגתי אותם על אתר.

מרגלא בפומיה דר' מענדל לספר עובדא זו בכל עת, בדמעות על לחיו, באמרו, האדם יורד להאי עלמא כדי לעבוד את בוראו, ולעמוד בנסיונות שמנסים אותו בכל עת מן השמים, אם ברגעים הללו תפסו בולמוס של 'בשר' והוא שוכח מתפקידו ופונה ל'חתיכת בשר', או לשאר שטויות והנאות עולם הזה, ואינו עומד בגבורתו לעמוד על משמרתו במלחמת היצר... מה תועלת יש... והוסיף ר' מענדל בלשונו 'הונט וואס דו ביסט... וואס טויגסטו אויף דער וועלט'...

עוד אמרו לבאר מאמר חז"ל הנ"ל כי האי עלמא כבי הלולא דמיא, שהנה בנוהג שבעולם שמכניס סעודה גדולה לכבוד שמחת הנישואין, וכמה 'מידות' יש בין כל המשתתפים בסעודה, אלו שאינם קרובים אלא שהם ידידים ושכנים של המחותנים וכיו"ב - אוכלים את כל הסעודה מתחילתה ועד סופה, לעומת זאת הקרובים יותר אין דעתם נתונה בעיקר לסעודה, אלא אוכלים מנה אחת מתוך כל ה'מנות' המוגשות בזה אחר זה, ואילו אחי החתן והכלה ששים ושמחים בשמחתם ואף עסוקים הם בקבלת האורחים ובעזרה להוריהם המחותנים, ואין דעתם נתונה לאכול ביישוב הדעת... ומי מדבר על המחותנים עצמם שבקושי מכניסים 'חלה' לפיהם... ועל הכל הם החתן והכלה עצמם שאינם אוכלים כלום... והרי, שככל שהאדם 'קרוב' יותר לעיצומה של השמחה - אין דעתו נתונה להתענג מהסעודה אלא כל כולו נתון בתכלית ובעיקר - בשמחת הנישואים עצמם... לעומת זאת ככל שהאדם 'רחוק' כך דעתו נתונה ל'דברים הטפלים' שבשמחת הנישואין, למאכל ומשתה וכיו"ב... ועל כך אמרו האי עלמא כבי הלולא דמיא, ה'קרוב' אל הקב"ה נותן דעתו מוחו וליבו אל העיקר שעבורו ירד אל העולם, ומי ש'חי' את ה'טפל' וכל הנאות עוה"ז שמע מינה שאינו מן הקרובים...

טו. מעשה נורא שמעתי מאיש צדיק, שבבחרותו הוצרך לעזוב את הישיבה בה למד בירושלים מפני סיבה שהיא... והלך לשאול את הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע האם לילך ללמוד בישיבה בתל אביב, והלך ר' שלומ'קה למקווה כדרכו בקודש, ולאחר מכן אמר שאינו יכול לענות... לאחר שנתיים אמר ר' שלומ'קה למשמשו הרה"צ ר' אליהו ראטה שיברר אודות אותו בחור על מצבו הרוחני, הלך ודרש וחקר, וסיפר לר' שלומ'קה שהלה עבר ללמוד בישיבה בתל אביב ועלה ונתעלה בתורה וביר"ש, אמר לו ר' שלומ'קה 'האסט מיר מחייה געווען', כי אכן בהיותו במקווה בזמנו 'ראה' שיצליח ויתעלה מאוד בת"א, אלא שלא היה יכול לענות כי 'איך האב נישט קען נעמען אויף מיינע פלייצעס' (לא יכולתי לקחת 'על הכתפיים' שלי את האחריות) לשלוח בחור לתל אביב... והדברים מבהילים, כי כבר נודע שהיה הרה"ק עונה על שאלות של חיים ומוות כפשוטו, והיו הדברים כ'אורים ותומים' ממש, ואילו זאת לא היה ביכולתו...

אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים'. ותירץ הנה"צ רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל שלכן שינתה התורה בלשונה ללמדנו שילדים הם לא כבשים שיש בהם ראשון ולאחמ"כ שני ושלישי וכו', אלא כל יחיד ויחיד מהם הוא 'אחד' ולא סתם 'מספר' - שני שלישי וכו'... כל אחד הוא ראשון ואחרון בעולמו - כבן יחיד ומיוחד, שהרי לכל אחד שליחות וערך בפני עצמו.

ענין זה מרומז נמי בנוסח ההגדה של פסח 'כנגד ארבעה בנים דברה תורה, אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול', ולכאורה תיבות אחד ד' פעמים נראה כמיותר, מדוע לא קיצר ואמר 'כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול', כי בא ללמדנו, שכל ילד הינו עולם בפני עצמו, וממילא אף חינוכם יהיה לכל אחד לפי רוחו".

והיא מן העבודות הקשות שבמקדש - להיכנס ללבו של כל אחד ואחד^ט, ומצינו מעלה זו אצל משה רבינו, שבחמלתו הלך אחר הצאן שנאבד, כמו שנאמר (ג א) 'ומשה היה רועה', ואמרו חז"ל (שמו"ר פ"ב ב) שאחת

וכמו שדרש הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע (קדושת לוי ליקוטים) 'אותיות סעפ"ן, הנה אות סמ"ך הוא סגור מכל הצדדים, מה שאין כן בכל הכ"ב אותיות, שאין אות סגורה בהם, והרמז כאשר תסגור עיניך שלא להסתכל ברע ח"ו, ותסגור פיך שלא לדבר דבר רע אז תהיה צדיק, ותהיה כלי מוכשר לקבל את התורה הקדושה.

ביו"ב הביא הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע (שבועות תשנ"ה מאמר א) בשם צדיקים על האמור בפרשתן (כח יח) 'ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלוקים', כי 'ערפל' ר"ת עין, ראש, פה, לב, כי שם הוא האלוקים, שהשכינה שורה על מי שמקדש את עיניו מלראות ברע, ובולם פיו מלדבר דברים אסורים^י, ושומר על ראשו ממחשבות רעות^י, ונותן את ליבו לאביו שבשמים.

ותגיד לבני ישראל - כמה יסודות בדרכי החינוך

בפרשתן (יה ג-ד), 'שם האחד גרשום וגו' ושם האחד אליעזר, ולכאורה צ"ב, דהיה צריך לומר 'ושם השני אליעזר', וכדכתיב (במדבר כח ד) 'את הכבש

טז. כה ביאר הרה"ק מרוז"ן זי"ע (עירין קדישין) את האמור בסוף פרשתן (כ כא) 'מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך', שבא הכתוב ללמדנו את הדרך אשר נוכל גם בימינו אנו לעשות מזבח לה' ולהקריב עליו קרבנות, והוא על ידי 'אדמה' - מלשון דומיה ושתיקה (וכמו 'לך דומיה תהילה', תהילים סה ב), שהבולם פיו וסוגרו מלדבר דברים אסורים או מלהשיב לרעהו הרי בזה מקיים הוא בעצמו 'וזבחת עליו את עולותיך' - שמקריב הוא קרבן כליל להשי"ת, ולא עוד אלא שע"ז זוכה להשיג את השלמות, וכמו שנרמז במה שאמר 'את שלמיך'.

וכך ביאר הרה"ק ה'לב שמחה' זי"ע (פרשת במדבר תש"מ) מה שאמרו בגמרא (שבת פו:): על הפסוק בפרשתן (יט א) 'ביום הזה באו מדבר סיני - יומא קמא לא אמר להו ולא מידי', כי בזה היה ההכנה לתורה על ידי 'לא אמר להו ולא מידי', לרמז על חובת שמירת הפה שיהיה פה נקי וקדוש.

יז. הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע היה אומר בדרך צחות על דברי הכתוב (טו א) 'אז ישיר משה' ורבותינו דרשו, שר לא נאמר אלא ישיר, כי היו"ד על שם המחשבה נאמרה. ואמר, 'יו"ד א איד (יהודי) על שם המחשבה - כולו נקרא על שם מחשבתו, כי עיקר העיקרים הוא שמירת המחשבה כראוי.

יח. ויסוד גדול הוא לעוסקים בעניני חינוך, שעליהם להתייחס באופן שווה לכל תלמיד אף לחלש שבחלשים, את כולם יש לקרב במדת 'ימין מקרבת' בפרט לחלשים, וכפירושו של הגרי"ז מבריסק זצ"ל בדברי חז"ל (ספרי פרשת ואתחנן) 'ושננתם לבניך אלו התלמידים', כי שאל נא את ה'מלמד' אשר בכיתתו כעשרים וחמש תלמידים - מי מהתלמידים חקוק תמיד על לוח לבך, הרי תשובתו בבירור תהיה, פלוני ופלוני המוכשרים והמוצלחים, כי הם מסייעים לו בעבודתו במסירת שיעוריו ודרכי החינוך. לעומתו, כאשר תשאל את האב והאם אשר להם כעשר בנים בליעה"ר מי מבניכם לא ימוש מזכרוניכם בכל עת ורגע, יענו שניהם כאחד בן זה או בת זו המתקשים בלימודם או בעניינים אחרים, מהם לא נסיח דעת לרגע אחד, לזה אמרו חז"ל 'ושננתם לבניך אלו התלמידים' שתתנהג בענין זה עם תלמידך כאילו הם בניך, ולא תסיח דעת מהחלשים לחזקם ולעודדם וכך בס"ד אכן יעשו חיל בלימודם, ויעלו מעלות רמות.

יט. והיינו דכתיב (משלי כב ו) 'חנוך לנער על פי דרכו', ומילתא דפשיטא היא, הא למה זה דומה, לאדם שרצה להיכנס לבית נעול, והיה לו צרור של מאה מפתחות שבין כולם נמצא המפתח שפותח דלת זו, הלה כבר ניסה לפתוח

מן הצאן ברחה מן העדר, ובחמלתו רדף אחריה ונהג בה מדת רחמנות, ולכן זכה להיות מנהיגן של ישראל. וביאר הרה"ק רבי אברהם מסטריקוב זי"ע כי רק משום שהבין משה שלכל כבש וכבש יש חשיבות מיוחדת, לכן היה יכול להיות רבן של ישראל, כי בידוע שכך גם יתייחס לכל יחיד ויחיד מבני ישראל.

זה הכלל בענייני 'חינוך' והנהגת הדור, אין להתייחס אל התלמיד כבא מן הכלל, אלא כל ילד וילד

את הדלת בתשעים ותשע מפתחות ולא עלתה בידו, על כן שבר את הדלת ופרץ אותה, והרי אין לך סכל ושוטה כמותו, כי מעולם לא ניסה לפתוח את הדלת על ידי המפתח הנכון, מדוע שבר את הדלת, והכי נמי מה שלפעמים אין דברי ההורים והמורים נכנסים בלב הילד אין זה אלא מפני שעדין לא מצאו את המפתח ללבו של ילד זה, וניסו לפתוח את לבו ב'מפתח' המתאים ללבותם של תלמידים אחרים.... מדוע יתייחסו כאשר אינם רואים ברכה והצלחה במעשה ידיהם, עליהם להתחזקת שוב ושוב אחרי תכונות הנפש של התלמיד, ולפעול כפי רוחו, ובסייעתא דשמיא יצליחו בעבודת הקודש זו.

עוד ייאמר בענין זה, מעשה בבחור שנכנסה בו רוח שטות, והחל 'מגלה' נסתרות בין הבריות, ובעיקר הבין הלה בשרשי ה'נשמות' לזה היה אומר הנה נשמתך נשמת רשב"י, ולרעהו אמר כי נשמת רבי טרפון מפעמת בקרבו, לשכנו 'גילה' כי נשמתו נשמת רבי עקיבא וכן הלאה, ועיני אביו ואמו כלות ואין לאל ידם להושיע... בצר להם שפכו את לבם לפני הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר זי"ע שהיה מפורסם כחכם הרזים, ויצוום להביא לפניו את הבחור, כאשר עמד הבחור לפניו ציוה הרבי 'הוציאו כל איש מעלי', בהיותם ביחידות שאלו הרבי 'מי אני ומי נשמת', הביט בו הבחור והשיב שהוא הרבי מאלכסנדר, או אז גחן הרה"ק מאלכסנדר ולחש באזניו כממתיק בדבריו סוד 'וכי גם אני כרבי איני יודע כל אותן סודות שאתה 'בקי' בהם (בתמיהה), אך רבי צריך לדעת גם לשתוק... אבקשך, שתבטיח לי שמעתה לא תגלה עוד מה שאתה יודע... ולפלא, כי מאז שהחל מעט לשתוק נעלמו כל שגעונותיו. הרי לך דוגמא ומשל כיצד ייכנס המחנך במצבו של הזולת, שכיון שלשיטתו הוא יודע נסתרות - אם כן מיניה וביה אין לו לגלות סודותיו, ועל זו הדרך צריך לחנך את הילד בחכמה ובתבונה.

סיפר הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע על חסיד אחד שהגיע פעם אל הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע, והתאונן בפניו שבאמצע עבודתו התחיל לאחרונה לראות רוחות רעות ושדים הרוצים לחנוק אותו ולהרגו נפש, שאל אותו הרבי האם אלו השדים המתגלים לפניו לבושים ב'גארטליך' (חגורות), חשב האיש וניסה להיזכר במה שראו עיניו ולבסוף פסק שאכן יש להם חגורות, אמר לו הרבי, אם כן, בפעם הבא שיתגלו אליך השדים, תזכיר לפניהם את שמי ושם אמי, תפוס אותם בחגורתם ומשוך אותם אלי החדרה, לא עבר זמן רב והחסיד חזר אל בית הרבי שמח וטוב לב, תמה בפניו הרבי מדוע לא הביא עמו את השדים כפי שנדברו יחדיו, נענה החסיד שאך פתח פיו והזכיר שמו של הרבי ברחו כולם מפניו... והסביר ה'נתיבות שלום' עומק סיפור זה, כי ידע ה'יסוד העבודה' שכל השדים אינם אלא פרי דמיונו של החסיד התמים, אולם את הדמיון קשה מאד לגרש, וכדי לבטלם היה צריך הרבי תחילה לייצר מהם 'מציאות' ואז יוכל לבטל אותה... על כן ציווהו להחזיק בהם ב'גארטל' שהוא דבר ממשי, ובשעה שלא יוכל לתפוס בדמיונות אלו יבין וישכיל מעצמו שאין בהם ממש.

כיוצא בדבר ייאמר לענין נסיונות ופיתויי היצר שאף הם אינם אלא 'דמיונות'... שלא יועיל כלום אם ינסה האב להוכיח לו בשכל שהכל הוא הבל וריק, אלא עלינו להתחבר אליו, להראות שאנו מבינים אותו ואת הקשיים הניצבים בפניו, ומשם לנסות להתרומם ולהילחם עם היצר הרע.

כ. עוד יסוד בדרכי החינוך למדנו מהאמור בפרשתן, דכתיב (יה ו) 'אני חותנך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה', ופירש רש"י, 'אם אין אתה יוצא בגיני צא בגין אשתך, ואם אין אתה יוצא בגין אשתך צא בגין שני בניה'. ולכאורה יש מקום להקשות, כי בשלמא 'בגיני' - עבור יתרו אכן יש לו למשה לצאת לכבדו, שהלא קיי"ל (ילקו"ש ומכילתא כאן) שחייב אדם בכבוד חמיו, כמו כן 'בגין אשתך' עליו לצאת, שהרי מחויב הוא לכבדה, אך מהו שאמר 'צא בגין שני בניה', וכי האב מחויב לכבד את בניו. וביארו בזה, שכך אמר יתרו למשה, אף אם אין אתה רוצה לצאת בגיני ובגין אשתך, כי יש לך איזה סיבה או 'טעם הכמוס' שאינך רוצה לכבד אותי ואותה, אבל, אנא, 'עשה למען תינוקות של בית רבן' שיראו כיצד אתה מקיים את המוטל עליך, וממך יראו וילמדו גם הם לכבד את מי שהם חייבים בכבודו. כי עיקר ה'חינוך' הוא כשהאב מראה 'דוגמא' לבניו ויוצ"ח כיצד הוא נוהג בארחות ישרים, וממילא אף הם ילכו בדרכיו.

הוא פרט בפני עצמו, עולם מלא בפני עצמו, ועל האב הכרת הטוב - מעלת והשיבות הכרת הטוב למטיביו לנסות להיכנס למצבו הפרטי של בנו זה ומשם להאיר לו את הדרך^{כא}.

ופשיטא, שאי אפשר שיזהיר האב את הבן בדברים שהוא עצמו אינו עומד בהם, וכמו שפירשו בדרך צחות בדברי חז"ל (מכילתא יתרו) על הפסוק בפרשתן (כ טו) 'וכל העם רואים את הקולות - רואים את הנשמע', שנרמז בזה שצריך ש'יראו' על האב 'את הקולות' ש'נשמע' מפיו כשהוא מחנך את צאצאיו... וכאותו מעשה בילד שהגיע ל"ג שנים, והחל להניח תפילין, ואמר לו אביו, דע, כי מהיום ואילך הינך כבר 'גדול' ועליך להיזהר ביותר שלא לדבר באמצע התפילה, והנה ראה הילד במהלך התפילה את אביו שליט"א שח עם חבריו, פנה הבן ושאל, אבא, מתי יעשו לך 'בר מצווה'...

ואל ינסה להצטדק ולומר כי אין הבן רואה במעשיי, כי הבנים מרגישים היטב היטב בהמתחולל בתוכי פנימיות לב האב, וכמו שאומרים בדרך מליצה 'תוכו כברו' - שה'תוכו' של האדם ניכר ב'ברו' אלו הילדים (יבר' בלשון ארמי הוא 'בן')... כא. עוד יסוד למדנו מפרשתן, דכתיב (יט ג) 'כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, וברש"י 'לבית יעקב - אלו הנשים... ותגיד לבני ישראל - פירוש לזכרים...', ולכאורה צריך ביאור, אם בזכרים אמר לבני ישראל, היה לומר על הנשים לבנות יעקב ומדוע אמר לבית יעקב. וביארו בדרך משל לאדם שחש בגרונו וסבל ייסורים נוראים מהפסולת שנתמלאה בגרונו, בשני דרכים יוכל הרופא לרפאותו, א. ע"י סמי מרפא חריפים, שהם יבטלו ממנו את כל הפסולת, עוד דרך יש - להכניסו לבית סגור ומסוגר, ויהא הבית חם מתוכו מלא בעשבי מרפא, וע"י שהיית החולה שם ממילא יתרפא מתוך החמימות. כיו"ב, לענין רפואת האדם מיצרו, ה'זכרים' יקחו סמי מרפא חריפים והוא עסק התורה כמו שאמרו (קידושין ל:): 'בראתי יצר הרע, בראתי תורה תבלין', כי ע"י התורה מתקיים בו (סוכה נב:): 'אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ' והרי הוא כאותו סם חריף המשבר ומכתת את היצר הרע ואת כל השפעותיו הרעות.

אך בית יעקב אלו הנשים שאינם עוסקים בתורה, הם יקיימו את העצה השניה, על ידי החמימות שיהיה בבית, החמימות שישפיעו אביהם ואמם בביתם לתורה ולאמונה, על ידי כן יתחממו אף הנשים ויצא יצר הרע מהם. על כן לא אמר אצלם בנות יעקב, אלא דיקא אמר בית יעקב כי עיקר חיזוקם נגד המלאך המשחית הוא ע"י הבית, ע"י שבבית פנימה יהיה חמימות כראוי לכל הקשור לה' ולתורתו.

כך אף ביארו את דרשת חז"ל (קידושין ג:): 'בנעוריה בית אביה - כל שבח נעורים לאביה', שכל שבח ביראת שמים שיש לה לבת ישראל כשירה, הרי זה נזקף לזכות בית אביה, לזכות החמימות ליראת שמים ולכל הקשור לקדושה של מעלה, אותה מכניס האב בין כותלי הבית.

מעשה נורא הוד נשמע מפי הרבנית קאפ ע"ה בתו של הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע, כי בבית אביה ידעו כל המשמשים בקודש כי אף בשעה שהם מסדרים את בית הרבי וחדרו לא הותר להם לגעת בשולחנו של הרבי, עליו היו מונחים דרך קבע הגמרא והסידור, הטאביק (טבק להרחח) והסגרי' שלו - כי אלו תחת רשותו של הרבי ואין לבר אנוש לגעת בהם. פעם אחת הוזמן לבית הרבי איש נכבד ועשיר גדול לצורך עסקנות חשובה מאד (בענין אשר גבל ממש בפיקוח נפש), הגבאים ובני הבית רצו לסדר את הבית ובכלל זה את שולחן הרבי לקראת האיש, למען יתקבל בכבוד גדול ובצורה נאותה, כדי שתצא ממנו התועלת הנדרשת... תחילה סידרו את כל החדר והמתינו לשעת הכושר... ואכן, כשעזב הרבי את החדר לכמה רגעים מיהרו והסירו את המפה שעל שולחנו פרשו מפה חדשה וברחו מהבית, רק הרבנית קאפ נשארה בבית (היא לא חששה להישאר בבית, כידוע הרבי כיבדה והחשיבה במאד מאד) בחזרו החדרה וראה את אשר נעשה, נחרד והחל מהלך בחדר אנה ואנה אחוז בשרעפי קודש, תוך שהוא זועק בכל כוחו בעוז ותעצומות 'פאר וועמען... פאר מענטשען... פאר מענטשען... (לפני מי עשו כן כדי להתייפות בפני בני אדם...) לפניו נעבוד ביראה ופחד... לפניו נעבוד ביראה ופחד...' אחר כמה דקות דפק האיש על שערי הבית, מיהר הרבי לארונות הבגדים, הוציא משם בעקיטשע (מעיל) ישן נושן שכבר איבד כל צבעו, לבשו וכך פתח את הדלת לפני האיש, כי אין לעשות פעולות פאר מענטשען. מוסיפה הרבנית כי מעשה זה נחרט בעמקי נשמתה עד שזה לה כשישים שנים תמימות מאז אותו מעשה, ואיננה מסוגלת לעשות איזה פעולה פאר מענטשען. והנה מלבד מה שיש לנו ללמוד בגנות עשיית פעולות ומעשים פאר מענטשען, יש בו הרבה כדי ללמדנו כיצד הנחיל הרבי את משנת

וזכר אמור בפרשת וארא (ח יב) 'ויאמר ה' אל משה, אמור אל אהרן נטה את מטך והך את עפר הארץ והיה לכינים בכל ארץ מצרים'. וברש"י, 'לא היה העפר כדאי ללקות ע"י משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה ע"י אהרן'. מכאן נלמד 'הכרת הטוב' עד היכן היא, כי אם כלפי החול שהוא 'דומם' היה משה רבינו מחויב ב'הכרת הטוב' שלא להכותו, ק"ו לבני אדם, שיש להכיר טובה רבה למי שגמל עמו טובה, ועאכו"כ שלא יתנהג עמו בהיפך הכרת הטוב חלילה²¹.

הנה נאמר בריש פרשת בשלח (יג יח) 'וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים' ופירש רש"י 'אין חמושים אלא מזויינים', והיינו שהיה ברשותם כלי זיין ומלחמה. והקשה הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תו"מ בשלח ד"ה וחמושים) אם כן, מדוע שידר הקב"ה את כל מערכות הטבע וקרע להם את הים, והלא היו ישראל יכולים להילחם במצרים כדרך שנלחמו בכל העמים ולנצחם.

ששילם עמו טובה בעת צר לו, כענין 'ואת מאמר מרדכי אסתר עושה' וגו' (אסתר ב ט) [שאף שהיתה מלכה זכרה את חסדי מרדכי אשר גדלה כבת לאחר מות אביה ואמה ושמעה לקולו], וכענין יוסף עם אחיו במלכו, וההיפך 'ולא זכר שר המשקים את יוסף' (בראשית מ טג). עכ"ל.

עוד מצינו במדרש (תנחומא שמות טז) 'בשעה שאמר לו הקב"ה למשה, ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. אמר לו משה, ריבון העולמים איני יכול (לעזוב את בית יתרו), מפני שקיבלני יתרו ופתח לי את פתח ביתו ואני עמו כבן. ומי שהוא פותח פתחו לחברו, נפשו הוא חייב לו, עכ"ל. בין והתבונן, בני ישראל נאנקים תחת עבודה קשה וצרות רבות, ולא עוד אלא שהקב"ה בכבודו ובעצמו מבקש לשלחו לגאלם, ומ"מ לא מיהר משה רבינו לקיים ציווי של מקום, הגם שיפה שעה אחת קודם, וכל זה אך ורק ממידת הכרת הטוב שפתח לו את ביתו והכניסו כבן²².

חיינו לבני הבית, עד שהמאיס עליהם את ההנהגה המאוסה עליו - ללא כל דרשות ודיבורים, ודי היה להם לראות את האש הבווערת בו שפרצה חוצה לזכרון עולם לשישים שנה ויותר מכן.

כב. אחת מהתמונות הידועות מהגה"צ רבי אליהו לאפיאן זי"ע, נראה איך שהוא מניח חלב לפני חתול ברחוב, ומעשה שהיה כך היה. באותם הימים הייתה מכה של עכברים בישיבה ב'כפר חסידים' בה היה ר' אלי' ה'משגיח', והעכברי רשיעי היו מכרסמים מחפצי בחורי הישיבה. לכן הביאו הבחורים חתול שיאכל את העכברים ויעשה 'סוף וקץ לכל צרותינו', ונהנו הבחורים מסילוק העכברים, והחתול נהנה מסעודות דשנות - עכברים לרוב, לאחר כמה שבועות ש'סליקא להו' מסכת העכברים, רצו הבחורים לשלח את החתול לדרכו, אך ר' אלי' לא הסכים לשלחו סתם - מצד 'הכרת הטוב', והלך והשקהו חלב, וזאת רואים בתמונה שר' אלי' 'משקהו חלב' את החתול.

כג. נוראות מצינו ב'שיטה מקובצת' (ב"ק צב:) שהביא מתלמידי הר"י מיגאש שכתבו שסיפר רבם על רבו הרי"ף זי"ע שחלה והתארח בבית אדם אחד שהיה לו מרחץ בכדי שיוכל לרחוץ שם לרפואתו, ובעל המרחץ הרבה לכבודו עד מאד, וישב עמו עד שהבריא, לימים התהפך עליו הגלגל וירד מנכסיו והוצרך למכור את המרחץ בכדי לפרוע חובותיו לנושים בו, ואמר הרי"ף 'לא אדון ולא אורה במרחץ הזה לא במכר ולא בשומא ולא בשום דבר המתייחד בו לפי שנהייתי ממנו'. וכלומר שאף שכבר השתקע שם הבעלים מהמרחץ, מכל מקום הרגיש בעצמו הכרת הטוב למרחץ שנהנה ממנו והתרפא על ידו ועל כן אינו יכול לדון בדינו. וסיים הר"י מיגאש זי"ע בזה"ל, ואם היה זה בדומם שאין לו הרגשה, כל שכן וקל וחומר בני אדם המרגישים בהיזק ובתועלת שיהיה זה שנוי לעשותו, והעושהו יוצא משורת המוסר ודרך ארץ. עכ"ל.

והנה הגם שלא שייך להכיר טובה ל'דומם', וכלשונו של הר"י מיגאש ואם היה זה בדומם שאין לו הרגשה, ובוודאי החול אינו נהנה ממה שאין מכים אותו... אלא ביארו בזה בעלי המוסר כי חיוב הכרת הטוב תכליתה היא לעדן מידותיו של 'מקבל הטובה' שלא יהא מושחת, כי פגם גדול הוא בנפש לזה המשלם רעה תחת טובה, על כן עליו להשריש בעצמו להיות מכיר טובה לכל מי שגרם לו הנאה, ואפילו אם הלה אינו 'בר הבנה'...

וכן איתא בתלמוד ירושלמי (תרומו' ח ג) שאיש יהודי הזמין את אחד הרבנים לסעודה בביתו, בעת הסעודה הושיב את כלבו ליד רבו, שאלו הרב וכי בזיון אני חייב לך, ענה בעה"ב 'טובה אני מחזיר לו' כ'הכרת הטוב' על איזה טובה שהציל את בני ביתו, עיי"ש. והרי פשיטא שלא הבין הכלב באיזה 'מזרח' הוא יושב, מ"מ הבעה"ב מחויב להכיר טובה, ואכן לפי השגתו של בעה"ב השיב לו כבוד גדול, כך אנו מחויבים בכבודו של כל מי שהיטיב לנו...

להילחם, ואם כן בעל כרחך שמה שלא נלחמו עם מצרים הוא אכן מטעם 'הכרת הטוב', ויכול יתרו לבוא להצטרף אל עם ה'י".

צא ולמד בגנות כפיות טובה, שהנה כתיב (בראשית כ ט) 'ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה עשית לנו ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדולה מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי'. ומבאר ה'אור החיים' הקדוש, כי הנה באותה שעה נענשו אבימלך ובני ביתו באופן נורא (עיי' רש"י שם), וזו הייתה 'מענתו' של אבימלך, מדוע הבאת עלינו עונש גדול כזה, כי אין רעה בעולם אשר יש בה כדי לגרום להביא עלינו ייסורים קשים ומרים נוראיים כאלו. וכלשון האור החיים, 'ואין מציאות רע בעולם שיהיה זה תשלומו', זולתי סיבה אחת יש בה סיבה לייסורים כגון דא, והיא 'כפיות טובה' - כי אם עשית לנו תחילה טובה ואנו השבנו לך רעה תחת טובה אז נבין את אשר בא עלינו - 'שאין אדם מתחייב רע בעולם כמשלם רעה תחת טובה', וזהו ששאל אבימלך מה עשית לנו טובה תחילה ומה חטאתי לך שהשבתי רעה כנגדה, שמחמת כן הבאת עלינו חטאה גדולה שכזו. כי אין לך שנאו לפני המקום בכופר בטובתו של חברו. ומידה טובה מרובה בשכר הצפון למכירים בטובתם של חברים ומשיבים טובה תחת טובה.

בקבלת תורה מסיני - שבת קבלת התורה

נודע מה שגילו צדיקי הדורות כי 'הקריאה מעוררת את הזמן', ועל כן כאשר קוראים בתורה בשבת קודש דנא את מעמד נתינת התורה ועשרת הדברות אזי מתנוצצים ניצוצי אורה ממעמד קבלת התורה בלבבו של כל אחד מישראל, ומסוגל זה היום לקבל את התורה מחדש, בקבלה טובה של לימוד התורה הקדושה. והגם

אלא מבאר ה'חתם סופר' שמאחר שהמצריים היו 'בעלי אכסניא' לבני ישראל בשעת דוחקם (עי' רש"י דברים כג ח), לכן היו בני ישראל חייבים להכיר להם טובה (אף שלאחר מכן העבידום ועינו אותם רד"ו שנים), ולא היו יכולים להרוג בהם ולאבדם, על כן הוכרח הקב"ה לשדד מערכות הטבע והים נקרע לגוריו להצילם מאויביהם. ומהאי טעמא נכתב לדורות שיצאו חמושים ומוזוינים, ללמדנו על חובת הכרת הטוב, שנדע שבאמת היה בידם כח להלחם במצריים, אלא שלא רצה הקב"ה שילחמו במצרים, והעדיף לשנות סדרי בראשית ב'קריעת הים', ולאבד את מצרים באופן כזה, ולא שיהרגו בני ישראל בעצמם.

הוסיף בנו הרה"ק ה'כתב סופר' זי"ע (כת"ם החדש עה"ת ד"ה וישמע יתרו) לבאר על פי 'בנין אב' זה את דברי רש"י בריש פרשתו (יה א) 'וישמע יתרו - מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק', ולכאורה צריך ביאור מה הוסיף רש"י בדבריו אלו, הא כתיב להדיא בקרא 'וישמע יתרו את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל'. אלא, כי רש"י בא לבאר כיצד הלך יתרו למחנה ישראל ולא חשש שידחהו ולא יקבלו אותו, לזה אמר שמע קריעת ים סוף ומשם הבין כי עם בני ישראל המה 'מכירי טובה', שאם לא כן היו קמים על המצריים להורגם ולא היה נקרע הים, ומאחר שנתייחדו בהכרת הטוב וודאי לא ידחהו מעל פניהם, שהרי הם חייבים לו הכרת הטוב על כל הטובה שעשה עם משה רעיא מהימנא. אך שמא תאמר, שלעולם אינם 'מכירי טובה', ומה שלא נלחמו עם המצרים הוא מחמת שהם חלשים ותשושי כוח מהעבודה הרבה והתלאה אשר מצאתם במשך שנות גלותם בידי המצרים, לזה הוסיף רש"י ששמע גם על מלחמת עמלק שהחלישו את עמלק לפי חרב, והרי שכוחם במותנם

כד. דברים נוראים מצינו ב'מדרש הגדול' (שמות) בגנות הכופר בטובתו של חברו, וכך אמרו שם על הא דכתיב (א) 'ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף', וז"ל, והלא עד היום הזה מצרים יודעין חסדו של יוסף, אלא שהיה יודע ולא השגיח עליו וכפה טובתו, ולבסוף כפה טובתו של הקב"ה, שנאמר (ה ב) 'לא ידעתי את ה'". הא למדת שכפיית הטובה הוקשה לכפירה בעיקר. אמר ר' אבון למה הדבר דומה לאחד שנטל אבן וזרקה באיקונין של דוכוס אמר המלך התיזו את ראשו - עכשיו בשל דוכוס למחר הוא עושה בי, כן פרעה הרשע - עכשיו לא ידע את יוסף למחר לא ידעתי את ה', אין לך קשה לעולם מכפוי טובה שהוא גורם שלא תהיה טובה בעולם, לכך הקב"ה מזהיר את ישראל ואומר (כ ב) 'אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', היזהרו שאל תכפו טובתי, שכפוי טובה אינו יכול לקבל מלכות שמים. עכ"ל.

באר הפרשה - פרשת יתרו

פר' יתרו מתעורר קבלת התורה בבחי' נפש, וגדולה הההארה שבבחינת הנפש מבבחינת ה'שנה', עיי"ש).

אבן תחילה וראש בעמדנו לקראת האי שבתא רבתי עלינו להתבונן במה שכתב רבינו ה'אור החיים' הק' על הכתוב (יש ג) 'ומשה עלה אל האלוקים וגו' ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר, וז"ל. ויש לך לדעת, כי בחינת הקדושה לא תקדים אלא למזמין אותה, עכ"ל, ולכן רק אחרי שעלה משה אל האלוקים ועשה מעשה והכנה מצדו אז זכה שקרא אליו השי"ת מן ההר. ללמדנו, כי הגם שבשב"ק זו נשפע מן השמים סייעתא דשמיא עצומה לזכות לקבל את התורה, וכל הרוצה ליטול כתר תורה יבוא ויטול, אך מ"מ אי אפשר לישב בחיובק ידיים ולצפות לזכות לאותה מתנה טובה של קבלת התורה²¹, אלא מחובת האדם להבין עצמו ולהזמין נפשו וליבו לבחינת הקדושה, ואז אז יזכה לקבל את התורה עם כל השפעותיה בגו"ר מלוא חפניים²². שהלא הדברים קל וחומר, ומה משה רבינו ע"ה שהיה 'מחציתו אלוקים' (דב"ר יא ד) הוצרך לעשות מעשה כדי שיזכה להתגלות אלוקית, אנן אזובי קיר על אחת כמה וכמה שלא יתכן שנוכה להשפעות הקדושה בלא הכנה לקראתה.

שכל עניין מתן תורה הוא נצחי, ושייך בכל השנה כולה, אך עיקרו נשפע ומתחדש בכל שנה ושנה בקריאת הפרשה ובחג השבועות, שהזר וניעור כל מעמד קבלת התורה.

ביתר שאת אמר הרה"ק ה'אמרי יוסף' זי"ע (הרוש יח), כי בשב"ק זו - שבת קבלת התורה - מתעורר ומאיר 'מתן תורה' יותר מאשר בחג השבועות, וראיה לדבר, שהרי ב' פעמים בשנה מפטירין ב'מעשה מרכבה', חדא, בחג השבועות שבו היה מעמד האדיר של 'קבלת התורה', ואידך, בפרשת יתרו שאז קוראים בתורה ענין 'מעמד קבלת התורה', והנה ההפטרות בשבועות היא ממעשה מרכבה שביחזקאל, ואילו בפרשת יתרו היא במעשה מרכבה שבישעיה, והרי אמרו (תניגה יג): שגדול הנאמר אצל ישעיה ממה שנאמר אצל יחזקאל, ולפי"ז, לכאורה הוה ליה למעבד איפכא להפטיר בפרשת יתרו את הנביא ביחזקאל, ובשבועות בישעיה, אלא מכאן מוכח כי שבת זו גדולה במעלתה יתר מהג השבועות, וממילא בדין הוא שיפטירו במעשה מרכבה שבישעיה (וטעמא דמילתא הוא, כי ידוע שכל עניין ודבר יש בעולם שנה ונפש, בסוד 'זהר סיני עש"ן כולו', ובחג השבועות מתעורר מתן תורה בבחי' 'שנה' - שבאותו הזמן ניתנה תורה לישראל ובכל שנה ושנה מתחדשת ומתעוררת אותה בחינה שהיתה בימים ההם בזמן הזה, ואילו בשבת

כה. הנה ידוע מה שדרשו חז"ל על האמור בריש פרשתן 'וישמע יתרו' - 'מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק', ורבו הביאורים בזה מדוע דווקא קריעת ים סוף בצירוף מלחמת עמלק עוררו אותו לבוא [שנראה שכל סיבה לבדה לא היתה גורמת לו לבוא, אחר קריעת ים סוף עדיין נשאר בביתו, כמו כן מלחמת עמלק לבדה לא היתה סיבה חזקה עבורו לעזוב את מקומו וללכת למדבר, ורק שניהם ביחד הביאו אותו למסקנא שצריך לילך אל משה], וביאר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע, שיתרו התבונן היטב בדעתו, הנה כאשר המצריים רדפו אחר בני ישראל והשיגו אותם חונים על הים אזי אמר משה לבני ישראל 'ה' ילחם לכם ואתם תחרישון' - אל תערכו מלחמה אלא תסמכו על הקב"ה שהוא איש מלחמה, לעומת זאת כאשר הגיע עמלק ונלחם עם ישראל ברפידים אזי כתיב (יז ט) 'ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק', ולכאורה מדוע גם עתה לא אמר משה ה' ילחם לכם, מה נשתנה עמלק מפרעה... אלא, כי פרעה וכל מצריים הגיעו להרוג את בני ישראל או להשיבם מצרימה, ובמלחמה גשמית יש לסמוך על הקב"ה שהוא ילחם עבורנו, אכן עמלק הגיע להילחם על קדושתם של בני ישראל - אשר קרך בדרך וככל האופנים שפירש רש"י, ובעניינים רוחניים אין הדרך הנכונה לישב בלי שום מעש ולצפות לישועת ה' אלא צריך לצאת ולהילחם בעוז ובתעצומות, וממילא הבין יתרו שאינו יכול לישב בביתו ולרצות שהקב"ה ינחהו בדרך הישר והטוב אלא עליו לקום ולעשות מעשה...

כו. ויש לרמז זאת באותם הדברים אשר אמר הקב"ה קודם מתן תורה 'ואשא אתכם על כנפי נשרים' (יט ד), שהנה דרכו של 'נשר' לישא את גוזליו על כנפיו (וכמו שפירש רש"י שם), וכשהוא מגביה עוף למעלה למעלה אזי גוזליו המרחפים על כנפיו מביטים על העולם מלמעלה למטה, ברם, התדע כיצד מגיעים הגוזלים על גבי כנפי הנשר, בפעולה זאת אין הנשר מסייע להם, רק עליהם להתרומם ולקפוץ, לעלות על גבי כנפי אביהם. נמצא שאת ה'פסיעה הראשונה' עליהם לעשות בכוחות עצמם, ומאחר שעשו כן מגביה אותם לגבי מרומים בלא שום פעולה או קושי מצידם... וכנגד זה אמר הקב"ה ואשא אתכם על כנפי נשרים, כשאתם תעשו את ה'פסיעה הראשונה' להתרומם מעט, אז אגביה אתכם מעל כל 'העולם' למעלה למעלה...

לטהר' - לעשות מה שבידינו להיטהר ולהתחזק לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, ואז נזכה ל'מסייעים בידו', בפתיחת כל שערי טהרה ושערי תשובה^{יז}.

יה"ר שנזכה לקבל התורה בשתי ידיים, למעום מנופת צוף זיו התורה, ונזכה כולנו במהרה לאורו.

וכבר מצינו יסוד זה בדברי רבינו ה'ספורנו' על הא דכתיב (לעיל ג ה) 'וירא ה' כי סר לראות ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה', ומפרש בזה"ל, וירא ה' כי סר לראות - להתבונן בדבר, ויקרא אליו אלוקים - להודיעו, כאמרם ז"ל (שבת קד). בא לטהר מסייעין אותו, עכ"ל. והרי שבראש ובראשונה עלינו להיות בכלל 'הבא

משל נאה המשיל לזה הרה"ק מסאטמאר זי"ע, למדרגות הגדולות הנוסעות מאליהם בכח העלעקטריק (מדרגות נעות) ופעמים ששני אנשים יעשו כברת דרך עד המדרגות הללו זה יעלה ויבוא עד למעלה למעלה, ורעהו ישאר עמוד למטה. והנפקא מינה ביניהם, שזה הראשון פסע עוד 'פסיעה קטנה' אחת והעמיד עצמו על המדרגה הראשונה, וממילא הובילוהו המדרגות מאליו למעלה, אך זה השני החסיר פסיעה זו ונשאר למטה... אף לדין העושה פסיעה זו יעלה ויגיע לתכלית טוב, ואם לאו...

ויש בזה הן 'דרישה' להניח יד ורגל וממילא יגיע מעלה מעלה, והן 'חיזוק' - בל יבהל לחשוב, לא ידעתי מה עלי לעשות... אין לך אלא להניח רגל אחת - להזיז עצמך ממקומך ומיד תמצא עצמך מעלה מעלה, אם תפתח אתה 'פתח כחודו של מחט' כבר תזכה לעזר אלוקי רב ועצום כ'פתחו של אולם'...

כז. מעשה באיש שעליו אמר קרא 'איש בער לא ידע וכסיל לא יבין', שבאחד הימים פסק חמורו מלכת, בדאגתו הגדולה לחמורו חביבו פנה האיש אל רופא הבהמות (וויטרינר) וקבל לפניו על מצב של חמורו, נתן לו הרופא 'רפואה' לתת לחמורו (בזריקה, איינשפרייץ), באמרו כי רפואה זו עולה הון רב אבל היא טובה וחזקה עד מאד, ובתוך כ"ד שעות מעת לעת ישוב החמור ללכת כ'אחד האדם' (כאחד החמורים). ילך בדרך מישור וגם יוכל לעלות על ההרים הגבוהים. עבר יום וגם יומיים והחמור לא זז ממקומו, שב האיש אל הרופא בטענת 'למה רמיתני', טבין ותקילין שלמתי על הרפואה ומאומה לא הועיל, נתן לו הרופא רפואה חדשה, כשהוא מוזיל לו את המחיר בכדי לפצותו על העגמת נפש, אך שוב לא הועיל מאומה, החמור לא קם ולא זע ממקומו, וכך שב האיש אל הרופא הלך ושוב, עד שהחליט הרופא לרדת בעצמו לבית האיש, ולבדוק מקרוב מה נעשה עם החמור, וכן עשה. אמנם, כבר מרחוק הרגיש הרופא בצחנת נבילה ל"ע, ובהתקרבו ראה שמדובר בחמור שכבר נפח את נשמתו לפני שלושים יום תמימים. שחק הרופא, וכה אמר למיודעינו, הנה הרפואה שהנני נותן היא לחמור שרוצה ללכת, אלא שיש לו קשיים... אבל מי שאינו רוצה ואין בו כל חשק ללכת, לא אוכל לעזור לו מאומה...

והנמשל פשוט, שבת קבלת התורה, ימי השובבי"ם, ויש סיוע מיוחד ממעל לשוב ללכת בדרך מישור, וגם לעלות בהר ה' גבוה מעל גבוה, אבל זה רק למי שרוצה ללכת אלא שיש לו קשיים ונסיונות, יצרים המקשים עליו את ההליכה והעליה, ל'רצון' זה ניתן לסייע כדי שיבוא מהכח אל הפועל. אבל השוכב כפגרים מתים, אין לו כל חשק ומחשבה להתקדם, אינו שואף כלל לזוז ממקומו... מה תועיל לו קדושת הימים... לא יועילו לו כל טצדקי, וכל סיוע לא יזיזו ממקומו...

ישקו העדרים

עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים (יהיא)

רמזו בה הרה"ק האדמו"ר הזקן מסאדיגורא זי"ע, כלומר, שיתרו אמר עתה ידעתי, כי גדלות הוי"ה ורחמי העצומים הם דייקא מכל האלוקים - מידת הדין, ור"ל שאדרבה ככל שנראה שקשה הדין וגדולה הצרה עד מאוד, הרי זה סימן ששם גנוזה הטובה הגדולה ביותר, וריבוי החושך הוא סימן מובהק לריבוי האור הטמון בו.

סיפר כ"ק אדמו"ר מפינסק קארלין זי"ע, שפעם אחת ביום שב"ק בבוקר נענה הרה"ק רבי אהרן גארדיא זי"ע, שהיה מומחה גדול בחכמת הרפואה (ונתקרב לתשובה על ידי הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע) לרבו הגדול המגיד ממעזריטש זי"ע על אחד מהחסידיים שרואה על פניו שמקננת בקרבו מחלה אנושה פנימית, ולא נותר לו לחיות בעולם הזה יותר מכמה שעות בודדות רח"ל. אך למרבה הפליאה נראה האיש לפנות ערב בבית המדרש כשהוא מהלך על רגליו... שאל 'המגיד' את ד"ר גארדיא היתכן... והרי אמרת שבתוך זמן קצר כבר ישיב את נשמתו ליוצרה, השיב ד"ר גארדיא, אכן מה שאמרת אמת היה, לפי 'הכרת פניו' כבר היה קרוב אל המתים יותר מאל החיים, אמנם, למעשה אכל האיש בביתו איזה מאכל חריף ביותר במידה גדושה ביותר שלא כפי דרך העולם, וחריפות המאכל 'שרפה' את המחלה.

מיהרו לשאול את האיש למעשיו וסדר אכילתו באותו יום השב"ק, וסיפר להם, כי לגודל עניותו לא הצליח להכין שום מאכל לכבוד השב"ק, ובעיצומו של יום גבר עליו רעבונו עד מאוד, וחיפש בכל פינות הבית אולי ימצא 'משהו' להחיות את נפשו, חיפש ופשפש ולא מצא אלא מין מאכל חריף ביותר, ולגודל רעבונו אכל ממנו 'שיעור סעודה' להרגיע את הבולמוס שאחז בו...

הבה ונתבונן, הנה יהודי זה היה יכול להתלונן ולהתאונן, מה נשתנה חלקי מכל העולם, מדוע נגזר עלי חרפת רעב ועוני שכזו, עד שאין ידי משגת לקנות ולהכין אפילו דבר מאכל אחד ראוי לשמו, הלילה הזה כולו מרור... ולא די ב'כזית' מרור בשיעור מצומצם אלא מאכל חריף בכמות אדירה שאין הפה והמעיים יכולים להנות ממנו... אך קוב"ה אומר, למענך ולטובתך מנעתי ממך 'שאר ירקות'... בכדי שתאלץ בעל כרחך לאכול מלוא חפניים מאותו מאכל, והכל בכדי להותירך בארץ החיים...